

УДК 378.04:005]:34:005.336.2

DOI HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2023.31.283404

ЛЕСЯ ПЕТРЕНКО

ORCID: 0000-0002-7602-8005

ВАЛЕРІЯ ЗАХАРОВА

ORCID: 0009-0004-4078-2198

ІННА ВАЖЕНІНА

ORCID: 0000-0001-5428-0675

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто проблеми формування правової компетентності студентів зі спеціальності «Менеджмент (Управління інноваційною діяльністю)». Представлено огляд наукових праць досліджуваної тематики. Визначено поняття правової компетентності майбутніх менеджерів інноваційної діяльності. Проаналізовано методи і підходи, які сприяють формуванню правової компетентності майбутніх менеджерів інноваційної діяльності, враховуючи потреби сучасного ринку, зміни в законодавчому регулюванні та особливості українського науково-технічного простору. Досліджено роль правових знань й умінь у роботі менеджера інноваційної діяльності, розглянуто особливості їх вивчення в освітньому процесі. Запропоновано шляхи формування правової компетентності майбутніх менеджерів інноваційної діяльності в Україні.

***Ключові слова:** формування, компетентність, правова компетентність, менеджер, інноваційна діяльність, освіта, підготовка*

Постановка проблеми. Сьогодні інноваційна діяльність навчального процесу є нагальною необхідністю для розвитку національної освіти в Україні. Водночас, це пов'язано з багатьма правовими аспектами, які потребують від майбутніх менеджерів інноваційної діяльності правової компетентності. Україна має достатньо ресурсів для впровадження інновацій в освітньому процесі, але без правової підтримки цей потенціал може залишитися невикористаним, тому дослідження проблеми формування правової компетентності майбутніх менеджерів інноваційної діяльності є актуальним та необхідним.

Аналіз досліджень і публікацій, на які спирається автор. Проблематика правової підготовки майбутніх фахівців висвітлена в наукових працях багатьох вчених. Дослідники звертають увагу на важливість забезпечення єдності теоретичних знань та практичних навичок у процесі навчання зокрема: правової культури та свідомості особистості (С. Богачов, Ю. Крилова, О. Макарова, О. Минькович-Слободяник та ін.); правової предметної компетентності (А. Булда, Т. Ремех, Л. Рябовол та ін.); правового виховання особистості (Ю. Сурмяк та ін.); викладання правових дисциплін (В. Вдовічен, Л. Вдовічена, О. Меленко та ін.).

Мета дослідження – проаналізувати формування правової компетентності майбутніх менеджерів інноваційної діяльності та окреслити перспективи його удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційний розвиток України потребує висококваліфікованих кадрів, які здатні ефективно управляти процесами освітньої інноваційної діяльності. Одним із ключових аспектів професійної підготовки таких спеціалістів є формування їх правової компетентності.

На основі аналізу визначення «правової компетентності» в наукових джерелах виникає необхідність відрізнити поняття правової компетентності фахівців у галузі права від правової компетентності осіб, які виконують свої професійні обов'язки в сфері освіти та управління інноваційною діяльністю.

«Новий тлумачний словник української мови» визначає термін «компетенція» як «...добра обізнаність із чим-небудь», а «компетентний» – «...який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний» (Яременко, Сліпущко, 2006, с. 874).

Отже, компетентність – це здатність особи або організації ефективно виконувати певні завдання чи обов'язки на основі своїх знань, навичок, досвіду та особистих якостей. Компетентність включає різні аспекти, такі як: знання: теоретична база, яка стосується певної галузі чи професії;

- навички: практична здатність виконувати певні завдання або дії;
- досвід: набуті знання та навички в процесі роботи або навчання;
- особисті якості: характеристики особистості, які позитивно впливають на виконання завдань.

На думку С. Пугача, правова компетентність характеризується, як здатність застосовувати набуті правові знання у професійній діяльності для досягнення ефективних результатів (Пугач, 2022).

Д. Коваленко розглядає поняття правової компетентності, як обізнаність працівника щодо правових аспектів його діяльності та здатність до успішної реалізації цих прав на практиці (Коваленко, 2016).

Підтримуємо визначення О. Поліщук, що «правова компетентність менеджера – це наявність системи професійно-правових знань чинного законодавства; усвідомлення сутності права та механізмів його дії; вміння мислити правовими категоріями; доречно використовувати набуті правові знання у професійній діяльності, досягати ефективного результату нормативно-правовим способом» (Поліщук, 2020, с. 267-268).

З цього визначення випливає, що правова компетентність менеджера розкриває знання, навички та розуміння законодавства, які дозволяють діяти відповідно до правил та вимог, що стосуються його професійної діяльності. Це важливий аспект компетентності, оскільки правова відповідальність та регуляція відіграють велику роль в управлінні освітніми процесами.

Правова компетентність менеджера може включати такі аспекти:

- знання чинного законодавства та нормативних актів, які стосуються діяльності компанії або організації;
- розуміння прав та обов'язків менеджера, працівників та сторонніх структур у рамках правових відносин;
- вміння запобігати та управляти юридичними ризиками, що стосуються професійної діяльності;
- навички вирішення правових питань, що виникають під час виконання обов'язків менеджера.

Інноваційна компетентність є ключовою навичкою керівника, яка дозволяє вдосконалювати зміст та методи професійної діяльності, поліпшувати результати шляхом формування прогресивного світогляду та використання нових ефективних технологій, а інноваційний менеджмент у сфері освіти є однією з найбільш динамічно розвиваючихся галузей, яка вимагає активного впровадження в умовах швидких та рішучих зміни в Україні. Цей процес потребує розв'язання низки суперечностей, зокрема, між стрімким розвитком українського суспільства з потребами в оновленні освітнього процесу та інертністю традиційної системи управління закладами освіти. Окрім того, існує необхідність впровадження інноваційних гуманістичних управлінських технологій. Проте, недостатня готовність керівників може стати перешкодою для успішного їх впровадження. Вирішення цих суперечностей допоможе ефективному впровадженню інноваційного менеджменту в освітній процес України (Мармаза, 2019).

Виходячи із вищесказаного можна дійти висновку, що у сфері освіти, правова компетентність менеджера інноваційної діяльності включає знання та розуміння законодавчих та нормативних актів, що регулюють освітню діяльність в Україні, правових принципів організації та фінансування освіти, управління навчальним процесом та здобуття кваліфікації випускників. Крім того, він повинен мати знання про правові вимоги щодо створення, оформлення та реєстрації нових освітніх програм та проектів, що сприяють інноваційному розвитку освітньої галузі, щодо захисту авторських прав на освітні матеріали, процедур закупівель для освітніх установ та дотримання вимог щодо збереження та обробки персональних даних учнів та студентів.

Загальною метою правової компетентності менеджера інноваційної діяльності в освіті є забезпечення виконання законодавчих вимог, захист прав та інтересів учасників освітнього процесу, сприяння розвитку інновацій та підвищенню якості освіти в цілому.

Україна має відповідне законодавство, яке регулює інноваційну діяльність. До таких законодавчих актів належать Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закон України «Про захист прав на винаходи та корисні моделі», Закон України «Про захист прав на знаки для товарів і послуг», Закон України «Про авторське право та суміжні права», Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та інші.

Важливо, щоб майбутні менеджери інноваційної діяльності мали необхідні знання про ці законодавчі акти, а також про практику їх застосування. Це дозволить їм правильно визначати юридичні ризики в освітній та науковій інноваційній сфері та уникати порушень законодавства.

Сучасний інноваційний розвиток в Україні вимагає підготовки кваліфікованих кадрів, які здатні реалізовувати його потенціал. Враховуючи значення правової компетентності для успішної інноваційної діяльності, необхідно активізувати зусилля у відповідному напрямку навчання та підготовки молодих фахівців.

Інновація в освіті є цілеспрямованою процедурою адаптації нових вимог до змісту, мети, методів і форм навчання. Інноваційний освітній заклад – це заклад, в якому впроваджуються нові теорії, ідеї та технології за активної взаємодії між викладачами та студентами у процесі навчання (Немець, Сегіда, Логвинова, 2019).

Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, затвердженою Розпорядженням КМУ №286-р від 23 лютого 2022 року, визначено операційні цілі: «створення умов для розвитку інновацій, ефективне впровадження нових знань і технологій за участю закладів вищої освіти; створення закладами вищої освіти інтелектуальної та інноваційної продукції та послуг, які впроваджуються та надаються у реальному секторі економіки; врахування наукових досліджень та інновацій під час визначення змісту та розвитку освітніх програм» (*Про схвалення Стратегії розвитку..., 2022*).

Більшість закладів вищої освіти України, які навчають майбутніх менеджерів інноваційної діяльності, включають у свої навчальні програми дисципліни, пов'язані з правовою компетентністю. До таких дисциплін входять: «Право інтелектуальної власності», «Право наукової діяльності», «Правове регулювання інноваційної діяльності», «Правове забезпечення підприємницької діяльності» та інші.

Готовність викладача до інноваційної діяльності є важливою складовою успіху в сучасних умовах, яка передбачає високий рівень мотивації, здатність використовувати ефективні методи досягнення освітніх цілей, розвиток творчих здібностей і рефлексії. Це дозволяє розробляти та впроваджувати нові педагогічні ідеї, технології та методи навчання, що підвищує якість освіти та сприяє ефективному розвитку учнів (Мармаза, 2016).

Викладачі, які мають великий досвід роботи в галузі права та інноваційної діяльності, працюють над формуванням правової компетентності студентів, використовуючи практичні методи навчання, такі як case-study (кейс-метод), дискусії, групова робота, а також взаємодію з практикуючими юристами та представниками бізнесу. Проте, не всі можуть мати достатній досвід в області інноваційної діяльності, що може впливати на якість викладання дисциплін, пов'язаних з правовою компетентністю.

Загалом, правова компетентність є важливою складовою успішної діяльності в інноваційній сфері. Майбутні менеджери інноваційної діяльності повинні володіти необхідними знаннями та навичками в галузі права, щоб успішно реалізовувати інноваційні проекти та дотримуватись законодавства. Таким чином, формування правової компетентності є важливим елементом професійної підготовки майбутніх менеджерів інноваційної діяльності. Для цього важливо розробити належну навчальну програму, яка включатиме в себе не лише теоретичні знання з права, але і практичні вправи та кейси, що дозволяють студентам набувати практичний досвід у вирішенні правових проблем.

Наглядові органи та державні інституції також можуть допомогти в підвищенні рівня правової компетентності майбутніх менеджерів інноваційної діяльності. Наприклад, можна залучати їх до розробки законодавства та нормативних документів, пов'язаних з інноваційною діяльністю, що допоможе зрозуміти необхідність правової компетентності та детально ознайомитися з правилами діяльності в цій галузі.

Україна має значний потенціал у галузі інноваційної діяльності, проте для його розвитку необхідні майбутні менеджери, які мають не тільки професійні, але й правові знання та вміння застосовувати їх на практиці. Для забезпечення належного рівня правової компетентності майбутніх менеджерів інноваційної діяльності в Україні, необхідно вдосконалювати процес їх підготовки.

На нашу думку, ефективними можуть бути наступні шляхи формування правової компетентності майбутніх менеджерів інноваційної діяльності в Україні:

1) зміцнення зв'язку між теоретичною підготовкою та практичним застосуванням знань. Для цього можна запровадити стажування студентів на підприємствах, що займаються інноваційною діяльністю, а також включати до навчальних програм проекти та завдання, які стосуються практичної роботи.

2) забезпечення актуальності навчальних програм та адаптація їх до сучасних вимог. Інноваційна діяльність є динамічною галуззю, тому навчальні програми та курси з правової підготовки майбутніх менеджерів повинні відповідати сучасним вимогам та практикам. Для чого можна проводити регулярний аналіз та оновлення навчальних програм, залучати до їх розробки практикуючих фахівців та враховувати їхні досвід та рекомендації.

3) залучення практикуючих фахівців для проведення семінарів та майстер-класів, які мають досвід роботи в галузі інноваційної діяльності та знання правових аспектів цієї галузі, можуть бути корисними для майбутніх менеджерів у формуванні правової компетентності.

4) розвиток міжнародної співпраці та обміну досвідом з формування правової компетентності менеджерів інноваційної діяльності. Це може бути забезпечено шляхом укладання міжнародних договорів, проведення спільних проектів та програм обміну.

5) стимулювання самостійної роботи студентів з вивчення законодавства та правових аспектів інноваційної діяльності. Для цього можна використовувати різноманітні методи, такі як індивідуальні та групові проекти, наукові дослідження, кейси та інші форми роботи з матеріалами та джерелами правової інформації. Крім того, можна розробити систему стимулювання найактивніших студентів та надавати їм можливість брати участь у наукових конференціях та семінарах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, формування правової компетентності майбутніх менеджерів інноваційної діяльності є важливою складовою розвитку

національної економіки та забезпечення конкурентоспроможності України в міжнародному контексті. Вона сприяє вирішенню проблем, пов'язаних з відносинами між суб'єктами інноваційного процесу, забезпеченню прав та інтересів учасників ринку інновацій.

У проведеному дослідженні з'ясовано, що вдосконалення процесу формування правової компетентності майбутніх менеджерів інноваційної діяльності включає зміцнення зв'язку між теоретичною підготовкою та практичним застосуванням знань, впровадження актуальних навчальних програм, залучення практикуючих фахівців для проведення семінарів та майстер-класів, розвиток міжнародної співпраці та обміну досвідом з формування правової компетентності та стимулювання самостійної роботи студентів з вивченням законодавства та правових аспектів інноваційної діяльності, забезпечення взаємодії між вищими навчальними закладами та бізнес-структурами для вирішення практичних завдань, пов'язаних з правовою підтримкою інноваційної діяльності.

Здійснене дослідження не вичерпує усіх аспектів визначеної проблеми і потребує подальшого дослідження нових ефективних форм та підходів до формування правової компетентності, а також розробки та впровадження спеціалізованих курсів та програм для менеджерів інноваційної діяльності.

Список використаних джерел

- Коваленко, Д. (2016). Професійно-правова компетентність майбутнього інженера-педагога як результат професійно-правової підготовки фахівця. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Педагогіка*, 1, 69-74. Взято з <http://nzp.tnpu.edu.ua/article/view/61846>
- Мармаза, О. І. (2019). *Інновації в менеджменті освіти*: монографія. Харків: Основа.
- Мармаза, О. І. (2016). *Інноваційний менеджмент*. Харків: ТОВ «Планета-принт».
- Немець, Л. М., Сегіда, К. Ю., Логвинова, М. О. (2019). *Педагогічний менеджмент: навчально-методичний посібник для студентів першого курсу магістратури спеціальності 014.07. Середня освіта (Географія)*. Харків.
- Поліщук, О. (2020). Правова компетентність як основа професійного росту майбутнього менеджера. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 1, 266-270. Взято з <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2015.196612>
- Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 року №286-р*. Взято з <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->
- Пугач, С. (2022). Формування правової компетенції фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 53, 199-202. Взято з <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2019-53-199-202>
- Яременко, В. В., Сліпущко, О. М. (Уклад.). (2006). *Новий тлумачний словник української мови* (Т. 1, А-К). Київ: АКОНІТ.

References

- Kovalenko, D. (2016). Profesiino-pravova kompetentnist maibutnoho inzhenera-pedahoha yak rezultat profesiino-pravovoi pidhotovky fakhivtsia [Professional and legal competence of the future engineer-pedagogue as a result of professional and legal training of a specialist]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Pedahohika [Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. Pedagogy]*, 1, 69-74. Rethieved from <http://nzp.tnpu.edu.ua/article/view/61846> [in Ukrainian].
- Marmaza, O. I. (2019). *Innovatsii v menedzhmenti osvity [Innovations in education management]: monohrafiia*. Kharkiv: Osнова [in Ukrainian].
- Marmaza, O. I. (2016). *Innovatsiinyi menedzhment [Innovation management]*. Kharkiv: TOV «Planeta-prynt» [in Ukrainian].
- Niemets, L. M., Sehida, K. Yu., & Lohvynova, M. O. (2019). *Pedahohichniy menedzhment [Pedagogical management]: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv pershoho kursu mahistratury spetsialnosti 014.07. Serednia osvita (Heohrafiia)*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Polishchuk, O. (2020). Pravova kompetentnist yak osnova profesiinoho rostu maibutnoho menedzhera [Legal competence as the basis of professional growth of the future manager]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu [Collection of scientific works of the Uman State Pedagogical University]*, 1, 266-270. Retrieved from <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2015.196612> [in Ukrainian].
- Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [On the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032]: rozporiadzhennia KMU vid 23*

liutoho 2022 roku №286-r. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022032-roki-286-> [in Ukrainian].

Puhach, S. (2022). Formuvannya pravovoi kompetentsii fakhivtsiv ekonomichnoho profilu u zakladakh vyshchoi osvity [Formation of legal competence of economic specialists in institutions of higher education]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy* [Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems], 53, 199-202. Retrieved from <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2019-53-199-202> [in Ukrainian].

Yaremenko, V. V., & Slipushko, O. M. (Comps.). (2006). *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [New explanatory dictionary of the Ukrainian language] (Vol. 1, A-K). Kyiv: AKONIT [in Ukrainian].

PETRENKO L., ZAKHAROVA V., VAZHENINA I.

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

FORMATION OF LEGAL COMPETENCE OF FUTURE MANAGERS OF INNOVATION ACTIVITIES

Today Ukraine has enough resources for the introduction of innovations in the educational process, but without legal support this potential may remain unused, therefore the study of the problem of forming the legal competence of future managers of innovative activities is relevant and necessary.

The problems of legal training of future specialists are highlighted in the scientific works of many scientists. Researchers pay attention to the importance of ensuring the unity of theoretical knowledge and practical skills in the learning process, in particular: legal culture and personal awareness (S. Bogachev, Yu. Krylova, O. Makarova, O. Mynkovich-Slobodyanik, etc.); legal subject competence (A. Bulda, T. Remekh, L. Ryabovol, etc.); legal personality education (Yu. Surmyak, etc.); teaching legal disciplines (V. Vdovichen, L. Vdovichena, O. Melenko, etc.).

The purpose of the study is to analyze the formation of legal competence of future managers of innovative activities and outline the prospects for its improvement.

The innovative development of Ukraine requires highly qualified personnel who are able to effectively manage the processes of educational innovation activity. One of the key aspects of the professional training of such specialists is the formation of their legal competence.

In our opinion, the following ways of forming the legal competence of future managers of innovative activities in Ukraine can be effective:

First, strengthening the connection between theoretical training and practical application of knowledge. For this, it is possible to introduce student internships at enterprises engaged in innovative activities, as well as to include projects and tasks related to practical work in educational programs.

Secondly, ensuring the relevance of educational programs and their adaptation to modern requirements. Innovative activity is a dynamic industry, therefore educational programs and legal training courses for future managers must meet modern requirements and practices. For this reason, it is possible to carry out regular analysis and updating of training programs, involve practitioners in their development and take into account their experience and recommendations.

Thirdly, the involvement of practicing specialists to conduct seminars and workshops, who have experience in the field of innovative activity and knowledge of the legal aspects of this field, can be useful for future managers in the formation of legal competence.

Fourth, the development of international cooperation and exchange of experience in the formation of legal competence of managers of innovative activities. This can be ensured by concluding international agreements, conducting joint projects and exchange programs.

Fifth, stimulation of independent work of students with the study of legislation and legal aspects of innovative activity. A variety of methods can be used to stimulate such work, such as individual and group projects, research studies, case studies, and other forms of working with materials and sources of legal information. In addition, it is possible to develop a system of stimulating the most active students and give them the opportunity to participate in scientific conferences and seminars.

The conducted research does not exhaust all aspects of the identified problem and requires further research into new effective forms and approaches to the formation of legal competence, as well as the development and implementation of specialized courses and programs for managers of innovative activities.

Key words: *formation, competence, legal competence, manager, innovative activity, education, training*

Стаття надійшла до редакції 11.04.2023 р.